

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים
יחידת לימוד בסיסית

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעותיים.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון	—	סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר)	—	(25x1)	—	25 נקודות
פרק שני	—	נובלות מאת עגנון, קריאה מונחית,				
		דרמה	—	(35x1)	—	35 נקודות
פרק שלישי	—	שירה (פיוט, שירת ימי הביניים ושירת ביאליק,				
		השירה העברית במאה ה־20)	—	(20x2)	—	40 נקודות
		סה"כ	—			100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימה מודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) חובה לצרף למחברת הבחינה את הרשימה המודפסת של היצירות שנלמדו בכיתה.
- (2) אין לחזור ולהדגים בתשובות שונות על פי אותה יצירה.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

/המשך מעבר לדף/

השאלות

פרק ראשון — סיפורת (מעשה חכמים וסיפור קצר) (25 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 1-3.

מעשה חכמים

1. קרא את מעשה החכמים "בתו של רבי עקיבא והנחש" שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

לְרַבִּי עֲקִיבָא הָיְתָה בֵּת.
אָמְרוּ לוֹ תַּפְלְדִּיִּים:¹ אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנִּכְנַסְתָּ לְבֵית הַחֶפֶה,
מִכֵּישׁ אוֹתָהּ נָחֵשׁ, וְהִיא מֵתָה.
הָיָה דוֹאֵג עַל הַדְּבָר הָרַבָּה.
אוֹתוֹ הַיּוֹם, נָטְלָה אֶת הַמִּכְבָּנָה,² נָעָצָה אוֹתָהּ בַּסֶּדֶק,
קָרָה שִׁישְׁבָּה [= שֶׁנִּנְעָצָה] בְּעֵינֶי שֶׁל נָחֵשׁ.
בִּבְקָר, כְּשֶׁנִּטְלָה אוֹתָהּ, נִסְרָד וּבָא הַנָּחֵשׁ אַחֲרֶיהָ.
אָמַר לָהּ אֲכִיָּה: מָה עָשִׂיתָ?
אָמְרָה לוֹ: בְּעָרֵב בָּא עָנִי, קָרָא בַּפֶּתַח, וְהָיוּ טְרוּדִים כָּל הָעוֹלָם בַּסֶּעָדָה,
וְאֵין שׁוֹמֵעַ לוֹ.
קִמָּחִי, נִטְלָחִי אֶת מְנָתִי שֶׁנִּתְּתָם לִי, וְנִתְחִיָּה לוֹ.
אָמַר לָהּ: מִצּוּהָ עָשִׂיתָ.
יָצָא רַבִּי עֲקִיבָא וְדַרְשׁ: "וַיִּצְדָּקָה תִּצִּיל מִמּוֹת" (משלי י, ב).
וְלֹא מִמִּיתָה מְשֻׁנָּה, אֲלֵא מִמִּיתָה עוֹצָמָה.

1 הכלדיים — הרואים בכוכבים (אסטרולוגים).

2 מכבנה — סיכה להידוק הבגד או השָׁעֵר.

במעשה חכמים זה יש שתי דמויות מרכזיות.

לדעתך, מי מן הדמויות האלה היא הדמות הראשית? נמק והדגם את דבריך.

סיפור קצר

.- יד ושם / אהרן מגד

באחת מן השיחות בין רעיה לבין רחל, רעיה פונה לרחל ואומרת: למה את עושה מזה עניין גורלי כל־כך? את מפחידה אותי! מהו העניין הגורלי שרעיה רומזת עליו? תאר את העמדה של רעיה, של רחל ושל סבא זיסקינד בעניין זה, והסבר מדוע כל אחד מהם נוקט דווקא עמדה זו.

3. סיפור קצר מתורגם

באמצעות תיאור חייהם האישיים של בני אדם, המתרחשים בזמן ובמקום מסוימים, יצירות ספרות מעלות שאלות על חיי האדם בכלל. הסבר קביעה זו, ובסס אותה על העלילה של סיפור קצר שלמדת, על הדמויות בסיפור ועל היחסים ביניהן.

פרק שני — נובלות מאת עגנון, קריאה מונחית, דרמה (35 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 4-10.

נובלות מאת עגנון

4. תהלה

לפניך הקטע הפותח את הנובלה "תהלה", ובו אפיון ישיר של הגיבורה. קטע זה מעורר בקורא ציפיות בנוגע לדמותה ולהתנהגותה של תהלה. קרא אותו, וענה על השאלה שאחריו. זקנה אחת הייתה בירושלים. זקנה נאה שכמותה לא ראיתם מימכם. צדקת הייתה וחכמה הייתה וחיננית הייתה וענוותנית הייתה. אור עיניה חסד ורחמים וקמטי פניה ברכה ושלוש. אלמלא שאין הנשים יכולות להידמות למלאכים הייתי מדמה אותה למלאך אלוקים. האם הציפיות שנבנות בפתיחת הנובלה בנוגע לדמותה של תהלה מתממשות בנובלה? הסבר והדגם את דבריך באמצעות ארבע דרכים לאפיון עקיף של דמותה.

5. והיה העקוב למישור

לפניך דברי ההקדמה של המחבר לנובלה. קרא אותם, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריהם. מעשה באדם אחד ושמו מנשה חיים [...] שירד מנכסיו [...] ועליו ועל כיוצא בו הכתוב ואמר ואז ירצו את עוונם ופירש רש"י ז"ל וכיפרו על עוונם בייסוריהם.

א. הסבר את הזיקה בין דברי ההקדמה של המחבר ובין עלילת הנובלה. (20 נקודות)

ב. לדעתך, האם אכן כיפר מנשה חיים על עוונותיו גם בהתנהגותו? נמק והדגם את דבריך.

(15 נקודות)

קריאה מונחית

6. הסבר את הגורמים למחלוקות או למתחים בין הדמויות בספר הקריאה שלמדת. כיצד המתחים או המחלוקות האלה מניעים את עלילת הספר ומסייעים בבניית משמעות העלילה? הסבר והדגם את דבריך.

דרמה

7. ילדי הצל / בן-ציון תומר
ענה על שני הסעיפים א-ב.
א. זיגמונט אומר ליורם: שום מקום איננו מקומי... הנה כאן אני ישן, במזרח. לבי במערב... על פי דברים אלה, כתוב כיצד זיגמונט מרגיש, והסבר מדוע הוא מרגיש כך. הבא מן המחזה שתי דוגמאות נוספות לרגשות אלה. (20 נקודות)
ב. דמותו של זיגמונט מעוררת דילמה מוסרית. הצג דילמה זו. האם המחזה מציע פתרון לדילמה הזאת? הסבר את דבריך. (15 נקודות)

8. אנטיגונה / סופוקלס
המחזה "אנטיגונה" נכתב בימי יוון העתיקה, אך המתואר בו רלוונטי גם לימינו. תאר שניים מן הנושאים שהמחזה עוסק בהם, והסבר את הרלוונטיות שלהם לימינו.

9. בית בובות / הנריק איבסן
לפניך דברי נורה להלמר, לקראת סיום המחזה. קרא אותם, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריהם. [...] לגביך הייתי אשתי־בובתי [...] והילדים היו הבובות שלי. אני נורא נהניתי מזה ששיחקת בי, והשתעשעת איתי, ממש כמו שהילדים נהנו מזה ששיחקתי איתם.
א. כיצד מצטיירת בקטע שלפניך דמותה של נורה האם? הבא מן המחזה דוגמה להתנהגות של נורה כלפי ילדיה (בתשובתך א תכתוב על סיום המחזה). (15 נקודות)
ב. מה נורה מחליטה בסיום המחזה? הסבר כיצד היא מנמקת את החלטתה בנוגע לילדיה. מה דעתך על החלטה זו? הסבר את דבריך. (20 נקודות)

10. אויב העם / הנריק איבסן

מתח וחשש מפני הצפוי לקרות מלווים את חוויית הקריאה במחזה "אויב העם".
הסבר והדגם קביעה זו על פי עלילת המחזה, וכתוב כיצד סיום המחזה מביא להתפוגגות
המתח והחשש.

פרק שלישי — שירה (פיוט, שירת ימי הביניים ושירת ביאליק, השירה העברית במאה ה־20)

(40 נקודות)

שים לב: מפרק זה (שאלות 11-17) עליך לענות על שתי שאלות:
על שאלה אחת מן הפיוט או משירת ימי הביניים או משירת ביאליק (שאלות 11-14),
ועל שאלה אחת מן השירה העברית במאה ה־20 (שאלות 15-17).
(לכל שאלה — 20 נקודות; סך הכול — 40 נקודות)

פיוט, שירת ימי הביניים ושירת ביאליק

ענה על אחת מן השאלות 11-14.

פיוט

11. קרא את הפיוט שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יְדִיד נֶפֶשׁ / ר' אלעזר אזיכרי

יְדִיד נֶפֶשׁ אֶב הַרְחֵמוֹן, מִשׁוֹ עֲבָדְךָ אֶל רְצוֹנְךָ,
יְרוּץ עֲבָדְךָ כְּמוֹ אֵיל, יִשְׁתַּחֲוֶה מוֹל הַדָּרָךְ,
כִּי יַעֲרֵב לוֹ יְדִידוּתְךָ מִנֹּפֶת צוּף וְכָל טַעַם.

הַדּוֹר, נָאֵה, זִיו הָעוֹלָם, נִפְשִׁי חוֹלֵת אֶהְבֶּתְךָ;
אֲנֵא א-ל נָא רְפֵא נָא לָהּ בְּהִרְאוֹת לָהּ נַעַם זִינוּךְ;
אֲזַ תִּתְחַזַּק וְתִתְרַפֵּא וְהִיִּתָּה לָךְ שְׂפָחַת עוֹלָם.

וְתִימָן יִהְיוּ רַחֲמֶיךָ וְחוּס נָא עַל בֶּן אוֹהֶבְךָ,
כִּי זֶה כְּמֶה נִכְסֶיךָ נִכְסֶיךָ לְרְאוֹת בְּתַפְאֶרֶת עֲזָךְ,
אֲנֵא, א-לִי, מִחֲמַד לְבִי, חוּשָׁה נָא, וְאֵל תִּתְעַלֵּם.

הַגִּלָּה נָא וּפְרֹשׁ, חֲבִיבִי, עָלַי אֶת סִכַּת שְׁלוֹמְךָ,
תֵּאִיר אֶרֶץ מְכַבֹּדְךָ, נְגִילָה וְנִשְׁמָחָה בְּךָ.
מֶהֱרָ, אֶהוּב, כִּי בָא מוֹעֵד, וְחַנּוּנִי כִימִי עוֹלָם.

בחר בשלושה מצויירי הלשון בשיר, פרש אותם, והסבר כיצד הם מסייעים לדובר לבטא את רגשותיו כלפי האל.

שירת ימי הביניים

12. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יִדְעָתָנִי בְּטָרָם תַּצְרֵנִי / ר' יהודה הלוי

יִדְעָתָנִי בְּטָרָם תַּצְרֵנִי, / וְכָל עוֹד רוֹחֵךְ בִּי – תַּצְרֵנִי.
הֵי־שׁ לִי מַעֲמָד, אִם תִּהְיֶה פָנִי, / וְאִם לִי מַהֲלָךְ, אִם תַּעֲזָרֵנִי?
וְמָה אֹמֵר? – וּמַחֲשָׁבִי בְיָדְךָ! / וְמָה אוֹכֵל עֲשֵׂה עַד תַּעֲזָרֵנִי?
דְּרָשְׁתִּיךָ בְּעֵת רָצוֹן – עֲנֵנִי / וְכִצְנָה רְצוֹנְךָ תַּעֲזָרֵנִי,
הִקְיֵמְנִי לְשַׁחַר אֶת דְּבִירְךָ / וְאֶת שְׁמֶךָ לְבִירְךָ עוֹרְרֵנִי!

הצג את הרגשות של המתפלל לאלוקים, הבאים לידי ביטוי בשיר, והסבר שני אמצעים אמנותיים המסייעים בעיצוב רגשות אלה.

13. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

שֹׁפֵל רוּחַ / ר' שלמה אבן־גבירול

שֹׁפֵל־רוּחַ, שֹׁפֵל־בֶּרֶךְ וְקוֹמָה, / אֶקְדָּמְךָ בְּרַב פֶּחַד וְאִימָה.
לְפָנֶיךָ אֲנִי נֹחֵשׁ בְּעֵינִי / כְּתוּלַעַת קִטְנָה בְּאֶדְמָה.
מְלוֹא עוֹלָם, אֲשֶׁר אֵין קֶץ לְגִדְלוֹ, / הִכְמוּנִי יְהִלְלֶךָ, וּבִמָּה?
הִדְרֶךָ לֹא יְכִילוֹן מְלֶאכִי־רוּם – / וְעַל אַחַת אֲנִי כְּמָה וְכְמָה!
אֲשַׁחַר אֶל בְּרֵאשִׁית רַעֲיוֹנִי / אֲשֶׁר לְשִׁמוֹ תִּהְלֵל כָּל נִשְׁמָה.

בשיר זה בא לידי ביטוי מתח בין שפלות ובין גדולה.
הסבר והדגם כיצד מתח זה בא לידי ביטוי, וכיצד שניים מן האמצעים האמנותיים בשיר מסייעים בעיצובו.

שירת ביאליק

14. קרא את השיר שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.

יָם הַדְּמָמָה פּוֹלֵט סוּדוֹת / חיים נחמן ביאליק

יָם הַדְּמָמָה פּוֹלֵט סוּדוֹת, וְכָל-הָעוֹלָם כָּלוּ שׁוֹתֵק; וּמֵאַחֲרֵי הָרָחִים שָׁאוֹן הַנַּחַל אֵינוֹ פּוֹסֵק.	אוֹמֵר לִבִּי לִי בְחֶשֶׁאִי: „בְּנִי! חֲלוּמוֹתֶיךָ בָּאוּ; נָפַל כּוֹכֵב מִרְקִיעַ – הָאֲמִינָה – לֹא שָׁלָךְ הוּא.
שְׁחֹר הַלֵּילָה הוֹלֵךְ כּוֹבֵשׁ, מִרְקִיב צֶל עַל-צֶל וְכוֹפֵל; דּוּמָם אֶל-יָם הַמַּחְשָׁכִים כּוֹכֵב אַחֵר כּוֹכֵב נּוֹפֵל.	עוֹד שָׁלָךְ קְבוּעַ אֵיתָן וּבְמִשְׁבָּצָתוֹ יִזְרַח שָׁמָּה; שָׂא עֵינֶיךָ – הִנֵּה שָׁם הוּא קוֹרֵץ, רוֹמֵז לָךְ נִחְמָה.”
וּבְהִשְׁתַּתֵּק כָּל-הָעוֹלָם, אַרְגִּישׁ: לִבִּי עֵר וּמְדַבֵּר; אַרְגִּישׁ: מַעֲיֵן טְהוֹר אֶחָד הוֹמָה אֵט שָׁם וּמִתְגַּבֵּר.	וּבְהִשְׁתַּתֵּק כָּל-הָעוֹלָם אֲשֶׁב אֲבִיט אֶל-כּוֹכְבִּי; לִי אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד – הוּא הָעוֹלָם שֶׁבְּלִבִּי.

על פי השיר כולו, הסבר והדגם את הזיקה בין העולם ובין הלב.

מה זיקה זו מלמדת על רגשותיו של הדובר? הסבר את דבריך.

השירה העברית במאה ה־20

ענה על אחת מן השאלות 15-17.

אדם מול בוראו

15. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחרינו.

נסוגה אל חצרות קדשך / טניה הדר

נסוגה אל חצרות קדשך -
והיכן אותן חצרות שקופות מוארות
של אהבתך,
בתוך העשן, זהום האויר, רעש
האקרנים הבלתי פוסק
החסך שאינו מתמלא לעולם -
הירק המרקם בלוח חתום של שמים

העלים הנושרים בצֶהָב מתכתי חלוד
על מסגרת החלון (ספק זהב, ספק טבק),
מתדפקים בחצפה אחרונה,
בעקשות בלתי מובנת

- א. תאר את הקשר בין כותרת השיר ובין השיר כולו. (15 נקודות)
- ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "אדם מול בוראו", והסבר את הקשר בין כותרת השיר שבחרת ובין נושא זה. (5 נקודות)

במשפחה

16. לפניך שיר בלי שם מאת זלדה (המתחיל במילים "בעיניו היו שרות").

קרא את השיר, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

בְּעֵינָיו הָיוּ שְׁרוּת
צָפְרֵי גֹזְעָדָן
וְנוֹצוֹת שֶׁל זָהָב נִשְׁרוּ
עַל הַסָּפְרִים.

אֶף אֲנִי חֲשַׁבְתִּי בְּקִפְדָּה יְלֻדוֹתִית:
הַשְׁחֹק אֵינֻ הַגּוֹן
לְבַעַל זָקֵן,
אֵינֻ הַגּוֹן לְבַעַל הַלָּכָה –
אֵינֻ הַגּוֹן לְאָב.

א. פרש את המטפורות בבית הראשון בשיר, והסבר כיצד הן מעצבות את היחס של הדוברת

בשיר לאביה. (12 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "במשפחה", והסבר את התרומה של אחת מדרכי העיצוב בו

לבניית מערכת היחסים במשפחה המתוארת בשיר. (8 נקודות)

שירים בצל השואה

17. קרא את השיר שלפניך, וענה על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

נצול / לאה איני

אָבִי מִתְקַשֵּׁר לַמִּסְפָּר הַצְּלוּב לוֹ עַל זְרוּעַ
וּמְקַשֵּׁיב־מְקַשֵּׁיב בְּדֶרוֹף.

בְּאֶזֶן הַשְּׂמָאלִית אֵינִי מְקַשֵּׁיב
זָכַר לַסְטִירָה מִכְפּוֹ שֶׁל אָס.אָס.

בְּאֶזֶן הַזֵּוּ הוּא שׁוֹמֵעַ 5

שׁוֹמֵעַ כְּמַחְרִישׁ

אֲךָ אֵת הָאֶזֶן הַבְּרִיאָה הוּא עוֹשֶׂה כְּאַפְרָכְסֵת
לְסִיּוּטִים שֶׁבָּאִים לוֹ

מְדוּרָה, מְבוֹנָה, מְאוּשׁוּיץ

בְּקִרְוֹנוֹת 10

אָבִי צוֹרֵחַ אַחַת לְשָׁבוּעַ כְּאוֹמֵר –
שְׁלוּמִי טוֹב

וְאַחֵר כֶּף הוּא הוֹפֵף אֶת רֹאשׁוֹ עַל הַכֹּר הַרְטָב
וְנִרְדָּם עַל צִדּוֹ הַיָּמִנִי

נֹתֵן אֶת אֶזְנוֹ הַמִּתָּה לְבִכְיִי 15
בְּכִי הַמְהֵלֵף עַל בְּהוֹנוֹת.

א. מהו המצב הרגשי של האב על פי שורות 11-12? הסבר את דבריך.

הבא מן השיר דוגמה נוספת למצבו הרגשי. (15 נקודות)

ב. בחר בשיר נוסף שלמדת בנושא "שירים בצל השואה", והסבר כיצד נושא "השואה"

בא לידי ביטוי בשיר שבחרת. (5 נקודות)

בהצלחה!